

ירקות שהוא יספק גם במידה מסוימת את צורכי הכלכלה, ודבר נוסף היה, שעל ידי זה שבני הנוער יגורו שם, החלק הגדול שיכול היה לגור שם, יפנה קצת את העומס בתוך המשפחה, כלומר להקל קצת על המשפחה גם מבחינת הדיור - המיקום, גם מבחינת הכלכלה, והעיקר מבחינה חינוכית. כלומר, אלה היו שלושת היעדים שהצבנו לעצמנו.

ש. זו מעין הכשרה לא"י?

ת. הדבר הראשון היה השאלה החינוכית, הפעילות החינוכית, וגם עבודת האדמה, הגידולים האלה. אלא שכאן אני חייבת לתקן אותך, כשאמרנו הכשרה לא"י, זה היה יותר תיאורטית מאשר ממשית. אנחנו קראנו לקבוצות האלה לאנד-וירטשאפטס-גרופן, כלומר קבוצות חקלאיות. וזה היה מסווה לא להכשרה, אלא לפעילות החינוכית של ביחד, של גיבוש רעיון ציוני, כלומר כל הפעילות הזאת לקראת הכנה לא"י לא הכשרה מעשית גופנית, אלא יותר הכשרה רעיונית חינוכית.

ש. אבל במקביל קראתם לזה גם קיבוצים?

ת. כן, אבל זה בינינו. השם הרשמי המוסווה לגבי הגרמנים היה קבוצות חקלאיות. אנחנו קראנו לזה קיבוצים לא במהות של קיבוץ הכשרה, אלא שאלנו את המושג מבחינה חברתית, של הביחד, ומבחינה חינוכית רעיונית לצורכי החיים במערכת קיבוצית. אבל המושג קיבוץ היה מושאל בהחלט, כשם שהמושג קיבוץ שאנחנו השתמשנו בו אחרי המלחמה בפולין ובגרמניה היה בבחינת מושאל, לא כמהות מדויקת.

ש. מה עשיתם בפועל כדי לקדם את הרעיון?

ת. בזמן הראשון הלכנו לרומקובסקי.

ש. מי זה הלכנו?

ת. שלושתנו.

ש. את, זכריאש וטישילר הלכתם לרומקובסקי?

ת. כן. הלכנו משלחת לרומקובסקי, והצענו לפניו את התוכנית.

ש. מתי זה היה, את זוכרת?

ת. בשנת '40 עוד.

ש. בקיץ? מיד אחרי סגירת הגטו? יותר מאוחר?

ת. קצת יותר מאוחר, לא הרבה, אולי חודש-חודשיים. עד שהתארגנו, נדמה לי...

ש. את עצרת שהיית אצל רומקובסקי, והעליתם בפניו- מה הוא אמר?

ת. שהוא יטפל בזה.

ש. קיבל את זה בצורה חיובית?

ת. כן. אז הוא קיבל את זה בצורה חיובית, אבל אנחנו לא סמכנו, ועוד הפעם והוא אמר שעוד הפעם הוא ייתן תשובה, היתה התרוצצות של הרבה פעמים, ולכן אני אומרת שבתהליך הזה היתה איזה יד של מבוגרים מעורבת. אינני זוכרת כרגע מי. ועד שקיבלנו את האישור,

וכשקיבלנו את האישור, אז כפי שאמרתי, אישור המקום, וגם לו אמרנו שזה יהיה השם, קבוצות חקלאיות. עוד שכחתי להגיד לך שהיה לנו רעיון אז בתכנון שאנחנו יושבים על הגבול, זה טוב בשביל אפשרויות של בריחה כאשר ישתנה המצב, כאשר יימצא פתח, שנוכל בדרך הקרובה ביותר לצאת, והיינו תמימים וחשבנו שבדרך הזאת אולי נוכל לקבל גם אינפורמציה מבחוץ. שתזרום אלינו ביתר קלות, כי הרי היינו מנותקים לגמרי מרדיו ומטלפון ומעיתונים. הסגירות של גטו לודז' היתה אולי אחד הדברים המושלמים במירכאות כפולות, מבחינה שלילית, בכל אירופה. וחשבנו שזה איזה שהוא מקום אסטרטגי א' - לקבלת אינפורמציה, ב' - לשעת כושר ליציאה.

מקור: ארכיון יד ושם 10235 / O.3